

AGUSTIN BASTERRETxea, OLERKARI (1700-1761)

Olérkariak ez ditu bizi-bear kezka ortara aizatzen, ezta euren buruak ontzeko arduratu arloak be. Beste zer-bait da olerkariak olerkari biurtzen dituna. Dei bat daroe barruan, eta dei ori dabe lera giartsu poesi lanak sort-erazteko. Erne-min dauko arimea ta barru-kezka orreri arte-sorpenez, olerki zerrendaz erantzun bear. Berezko gozagiro, gogaldi ta eskuarez jantzia dau arimea osorik, eta berez jatorkoz gero pentsamentu ederrak, biotz-ikara bizi-gozoak; onez gaiñ, beerago indar edo gaitasunak be, ots, zentzunak, ikusmenak ta entzumenak adibidez, laguntzaille bikaiñak dira zeregin orretan.

GIZASEME

Euskal lurak be emon ditu olako gizonak eta emaku-meak, irudimen azkarrez eta biotz sentikorrez aberastuak. Orrean artekoa, ezbaia askatzera jo bear barik. Agustín Basterretxea. Lekeitio'tik bertan daukagun Izpazter'en jaio zan 1700-11-22'an. Ez dago zetan esanik, gurasoen sukalde gozoan ardura aundiko aziera izan ebanik. Leenengo eskolak bere errian eta gero Lekeitio'n osotu ondoren, Uma-umetatik barruan eroian goi-deiari erantzunez, Jesus'en Lagundian sartu zan 1716-10-25'an. 1734'an egin eban Jesuiten artean euki oi daben profesia nagusia, aurretik maixu lez Literatura, Filosofi ta Teolojia irakatsi ebazan, baita bidenabar Bizkaiko erriak zear mixiolari ibilli be. Geroago, Orduña'n eta Lekeitio'n nagusi izan zen, eta azkenez Lekeitio'ko Ikastetxeko buru zalarik, bertan il zan 1761-11-18'an.

Mixiolari lez, garai artan, bere itzaldi ta sermoiak idatzi ta buruz ikasi bear, Aita Agustín'ek be eukiko zituan idazlan-pilloak, baiña ez eban egokitasunik argitara emoteko. Nundik dira? Gaur ez doguz ezagutzen. Bai, ostera, ezagutzen ditugu bertsozko lantxo oneik: 1) *Jesu-Kristo gure Jaunaren Pasiñoa* (Bilbo, 1777); 2) *Gizonaren akabuko lau gauzak* (Bilbo, 1881), eta 3) *Anima penitentearen negarrak*. Aita Agustín Kardaberatz'ek bere esku-idatzietan "olerkari bikain" deitzen dautso.

Iru liburuok egilleak bizkaieraz osotu ebazan arren, A. Kardaberatz'ek gipuzkerara biurtu euskuzan leenengoa ta bigarrena, eta izkelgi orretan ezagunagoak dira, eta olan agiri jakuz aspaldiko eleiz-libururik geienetan. Baita gero, A. Agustín'ek gipuzkeraz esotu ebazalakoan, leenengos ta bigarrena beintzat, bizkaieraz jarri ebezan. Ain zuzen, 1832'an egindako irarpen edo ediziñoak titulu au dakar: "Ysukristo geure Jaunaren Pasiño santua, Aita Basterretxea Izpazter-tarrak ta Jesuiteak Giputz-

euskerazko bertsoetan imiñi ebana. Orain urtetan dau Bizkaikoetan garbiago, leunago, neurtuago eta bizkorxeago" (Tolosa), 24 orrialde. Bigarrena be, gerotxuago, Jose A. Oar'ek ipiñi eban bizkaieraz.

Bertsotan emondako iru liburutxo oneitatik leenengoa, au da, "Jesukristo gure Jaunaren Pasiñoa" izan da, urteak joan urteak etorri, geien argitaratu dana. Aita R. Galdos eibartarrak, 1928'an, onen argitaratze barria egiterakoan, ogei bat aurreratiko jarten daukuz lerroz lerro; baiña ba-dira antza geiago be. Leenengoz Bilbo'n argitaratu zan, Uriarte jesulagunak diñozkunez, eta 1760'garren urtea baiño len. Azken urteotan, A. Galdos'ek ikerlan ederrez ornidu ta apain-apain argitara emona (Donosti, 192?), bizkaieraz eta gipuzkeraz daukazu.

Izpaztertar olerkari onegaz euskal idazleak eta argital-etxeak azturik egon diranik, ezin dogu ezelan be esan. Gogoz ar ortarako nik neure "Euskal Literatura"-n (I, 231 or.) jarri eban aipatzaillen zerrenda: "J. Urkixo, RIEV. XXII, 211 ta 150 or.; R. Galdos, S. J., "Yosukisto gure Jaunaren Nekaustea euskerazko neurtitzez", Donosti, 1928; S. Onaindia, MEOE, 246 or.; A. Irigoien, "Euskal Kantak", Bilbao, 1959, 17 or.; L. Mitxelena, HLV, 116 or.; L. Villasante, HLV, 120 or.; N. Kortazar, "Cien autores vascos", 95 or.; M. Zarate, "Bizkaiko euskal idazleak", 37 or.; Auñamendi, "Literatura, I, 225 or.; J. Vinson, "Essai Bibl. Basque", 116.

Aita Basterretxea'ren bertso-txorta oneik atsegin izan jakoz gure erriari, "Pasiñoa" deritxana batez be. Gaur-egunean oraindik Gipuzkoa'n, Bizkaia'n eta Naparroa'n sarri entzun oi dira kantu biotz-eragille onen izki doiñuak. Esan begie mañaritarak zein gogotsu abestu izan daben, bai eleizan eta bai kaleetan zear, urteetan abestu be, erriar jentek eta abesbatzak!

OLERKARI

Zabiltz eta uste bagean or dozu mendi-ertz ozkirria, loraz, zugatzez eta ur-sorburuz zoragarri. Goia urdin eta txoriak kantuz; bertatik sentitzen zara olerkari. Edo-ta, kalean bertan, alboan, lorategi bat eder, umetxo ta erri xeez inguratua, ta bertatik arrotzen jatzu barru guztia: olerkarizat joten dozu zeure burua. Gelan gure olerkari—Lizardi, Orixe, Lauaxeta— baten poesi bat irakurri dozu ta zeu be bat-batez olerkari sentitzen zara. Luma artu ta asten zara idazten zeure arima olerkiz dardaratua pape-rean ustu nairik, baiña nai zeunkenik ezin dozu lortu, zer-

baitek uts-emen: ikasia, poesi-kultura, trebetasuna falta jatzu. Eta izate barruan daroazuna, ezin adierazo.

Olerkari ikasia denak, ostera, naiko errez jadetsi oi dau ori ta geiago be. Orrela Agustin Basterretxea'k; jakintsu zan, jakintza ta Jainko-gaiak errotik ikasi ta aztertua, urteetan eurok gazteai erakusten ibillia. Poeta berez eta ikasia. Bizkaiko erriz-erri batez be Kristoren bizitza, mirari, pasiño ta sakramentuak sarritan baiño geiago otsegiña. Eta nagusitza, itzaldi ta irakatsien artean bitarte egoki askorik ez eban arren, noizik bei olerkigintzari ekin eutson, eta or daukazuz gorago aitatu dautzudazan poesi lanok, gure euskal literaturaren bitxi atsegingarriak.

Eradu lez agertu nai dogun "Pasiñokoa" deritxonak irurogei estrofa daukaz guztiz, zortziko nagusitan, naizta azken puntuak bederatzikoen sunda erion. Onela banatuta dagoz:

"Jesu-Kristori kendu ezkerok
bekatuarekin bizitza,
baldin ezpadet negar egiten,
arrizkoa det bioitza:
guziok lagun,
kanta dezagun
bere penazko eriotza.

Mundua baiño lenagotikan
señalaturiko eguna
alderatu zan obratzekotzat
gizonaren osasuna;
argia bera
alde batera,
besterik egun illuna."

Au sarrera legez; eta Getsemani'ko ortuan, izerdi otza arpegian eta biotza atsekabez gainezka, Kristo egoanekoa, onan abesten dauku koplariak:

"Ostegun Santu afal ondoan
bere lagun zituela
Jesus'ek iru dizipuluak,
itz egin zien onela:
–"Triste nago, ta
lo ori bota,
egizute emen gaubela.

Getsemani'ko ortu santuan
auspaz lurrean jarririk,
eskatzen zion, libra zezala,
Aitari, kaliza artarik.
Jesus pemnatzen,
odolez usten,
eta ez det nik negarrik?"

Gurutz astuna sorbaldan, Jerusalem'dik gorantz doa Kristo. Maitasun bizi-beroz ainbat urtetan Nazaret'en zeindu ta poztu eban amak, Andra Mariak ez dau itxi albora. Olerkariak onela dakar gogora:

"Bide onetan zijoanean
Kalbarioko mendira,
bere Semea kontenplatzeko
Ama zegoan begira;
an dira penak,
an tormentuak,
martirioak an dira!

Bidaltzen ditu Amak begiak
Semearen ikustera;
baiñan biotzak, sufridu ezin-ta,
biurtzen ditu atzera;
datoz argatik
begietatik
biotzak itz egitera."

Literaturan gora aundikotzat jotzen zan garai aretan alkar-izketa, eta A. Basterretxea'k emen Ama ta Semea ipinten daukuz aurrez-aurre autu samintsuan. Amak negar egiten, Semea alan ikusirik. Semeak jardetsi: "Bada-kizua, Ama maite, / asko sentitzen ba'dezu ere / onela ni ikustea, / bestela ezin / zeruarekin / egingo dala bakea". Kristok Aitaren naia egin bear dau, ta Amari eskatzen dautso ortarako baimena. Eta aurrera mendi-gaiñeraiño. An ditugu, azkenik, Semea abean beso-zabalik, eta Ama gurutz-oiñean, zutik.

Olerkariak ba-daki zelan biztu-azo errukia irakurle edo entzulearen biotz-barnean.

AITA ONAINDIA

